

УДК 343.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-15**Мельникович Вікторія Михайлівна**

кандидат юридичних наук

Керівник Другого слідчого відділу (з дислокацією у м. Львові)

Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Львові

ORCID ID: 0009-0000-9592-9725

СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ СПЕЦІАЛЬНИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ: ЗАГАЛЬНОСВІТОВИЙ ВИМІР

Стаття присвячена комплексному аналізу стану протидії корупційній злочинності спеціальними правоохоронними органами в загальносвітовому вимірі. Актуальність дослідження зумовлена стійкою тенденцією до інституціоналізації антикорупційної діяльності через створення окремих, автономних від загальної правоохоронної системи структур, зорієнтованих виключно на виявлення, розслідування та запобігання корупційним правопорушенням, а також потребою узагальнення зарубіжного досвіду для подальшого вдосконалення вітчизняної антикорупційної архітектури. У статті розкрито поняття та інституційну природу спеціальних антикорупційних органів, обґрунтовано, що такі структури характеризуються трьома визначальними ознаками: інституційною автономією, вузькою предметною спеціалізацією та особливим правовим статусом посадових осіб, що забезпечує їх від зовнішнього політичного впливу. На основі аналізу практики понад 100 держав світу виокремлено 4 базові організаційні моделі спеціальних антикорупційних органів: комплексну (багатофункціональну), правоохоронну (розслідувальну), прокурорсько-судову (комбіновану) та мережеву (розподілену). Кожну модель проілюстровано конкретними прикладами функціонування відповідних інституцій, зокрема Незалежної комісії проти корупції Гонконгу, Бюро з розслідування корупційних практик Сінгапуру, Національного антикорупційного управління Румунії та мережевої архітектури антикорупційних органів України. У межах порівняльного аналізу складено узагальнену таблицю, що містить відомості про рік створення, організаційну модель та підпорядкування 10 найбільш показових спеціальних антикорупційних органів світу. Визначено функціональні напрями діяльності таких органів, а саме оперативно-розшукову та слідчу діяльність, превентивну діяльність, міжнародне співробітництво та аналітично-прогностичну діяльність. Окрему увагу приділено типовим проблемам функціонування спеціальних антикорупційних органів, до яких віднесено недостатню інституційну незалежність, дефіцит кваліфікованих кадрів, недосконалість спеціалізованого судового провадження, координаційні розриви між суб'єктами антикорупційної діяльності та зростаючу складність виявлення корупційних схем в умовах цифровізації фінансових операцій, зокрема поширення криптовалютних розрахунків. Проаналізовано особливості української моделі протидії корупційній злочинності, що поєднує елементи кількох міжнародних моделей у межах мережевої архітектури, представленої Національним антикорупційним бюро України, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, Національним агентством з питань запобігання корупції та Вищим антикорупційним судом. Окремлено підвищені корупційні ризики, пов'язані з функціонуванням оборонного сектору держави в умовах повномасштабної збройної агресії. Сформульовано перспективні напрями вдосконалення інституційної системи протидії корупційній злочинності, зокрема зміцнення інституційної незалежності, розвиток аналітичного та технологічного потенціалу, удосконалення механізмів міжвідомчої координації та розвиток системи захисту викривачів корупції. Зроблено висновок про те, що ефективність протидії корупційній злочинності прямо залежить не від конкретної організаційної моделі, а від фактичного рівня незалежності спеціалізованих органів від політичного впливу.

Ключові слова: корупційна злочинність, спеціальні правоохоронні органи, запобігання злочинності, антикорупційні органи, кримінологічне забезпечення, інституційна незалежність, Національне антикорупційне бюро України, міжнародний досвід, протидія злочинності, антикорупційна діяльність.

Melnykovych V. M. The state of combating corruption crime by special law enforcement agencies: global dimension

The article presents a comprehensive analysis of the state of counteraction to corruption-related crime by specialized law enforcement agencies from a global perspective. The relevance of the study is determined by the persistent trend toward institutionalization of anti-corruption activity through the establishment of separate structures, autonomous from the general law enforcement system, focused exclusively on detecting, investigating, and preventing corruption offenses, as well as by the need to generalize foreign experience for the further improvement of the domestic anti-corruption architecture. The article reveals the concept and institutional nature of specialized anti-corruption bodies, substantiating that such structures are characterized by 3 defining features: institutional autonomy, narrow

subject-matter specialization, and a special legal status of officials that protects them from external political influence. Based on an analysis of the practice of more than 100 states worldwide, 4 basic organizational models of specialized anti-corruption bodies are identified: comprehensive (multifunctional), law-enforcement (investigative), prosecutorial-judicial (combined), and network (distributed). Each model is illustrated with concrete examples of the functioning of relevant institutions, in particular the Independent Commission Against Corruption of Hong Kong, the Corrupt Practices Investigation Bureau of Singapore, the National Anticorruption Directorate of Romania, and the network architecture of Ukraine's anti-corruption bodies. Within the comparative analysis, a summary table was compiled containing information on the year of establishment, organizational model, and subordination of 10 of the most representative specialized anti-corruption bodies in the world. The functional directions of activity of such bodies are determined, namely operational-investigative and investigative activity, preventive activity, international cooperation, and analytical-forecasting activity. Particular attention is paid to typical problems in the functioning of specialized anti-corruption bodies, which include insufficient institutional independence, a shortage of qualified personnel, imperfections in specialized judicial proceedings, coordination gaps between subjects of anti-corruption activity, and the growing complexity of detecting corruption schemes under conditions of digitalization of financial transactions, in particular the spread of cryptocurrency settlements. The features of the Ukrainian model of counteracting corruption-related crime are analyzed, combining elements of several international models within a network architecture represented by the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office, the National Agency on Corruption Prevention, and the High Anti-Corruption Court. Increased corruption risks associated with the functioning of the defense sector of the state under conditions of full-scale armed aggression are outlined. Promising directions for improving the institutional system of counteraction to corruption-related crime are formulated, in particular strengthening institutional independence, developing analytical and technological capacity, improving mechanisms of interagency coordination, and developing a system for protecting corruption whistleblowers. It is concluded that the effectiveness of counteraction to corruption-related crime depends directly not on the specific organizational model but on the actual level of independence of specialized bodies from political influence.

Key words: *corruption-related crime, specialized law enforcement agencies, crime prevention, anti-corruption bodies, criminological support, institutional independence, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, international experience, crime counteraction, anti-corruption activity.*

Вступ. Корупційна злочинність упродовж останніх десятиліть перетворилася на один із найбільш деструктивних чинників, що підриває основи державного управління, економічну стабільність і довіру громадян до публічних інституцій практично в усіх регіонах світу. Транснаціональний характер сучасних корупційних схем, їхня тісна пов'язаність з організованою злочинністю, відмиванням коштів і навіть фінансуванням тероризму зумовили потребу у формуванні принципово нового інституційного підходу до протидії цьому явищу – створення спеціалізованих правоохоронних органів, наділених автономними повноваженнями, незалежним статусом та вузькою предметною спеціалізацією. Досвід держав, які досягли відчутних успіхів у зниженні рівня корупції, свідчить, що ефективність боротьби з корупційною злочинністю прямо корелює з наявністю окремих, інституційно відокремлених від загальної системи правоохоронних органів структур, зорієнтованих виключно на виявлення, розслідування та запобігання корупційним правопорушенням.

Актуальність дослідження стану протидії корупційній злочинності спеціальними правоохоронними органами в загальносвітовому вимірі зумовлена кількома чинниками. По-перше, спостерігається стійка тенденція до інституціоналізації антикорупційної діяльності через створення окремих агентств, бюро, комісій і служб, що функціонують паралельно з традиційними поліцейськими та прокурорськими структурами. По-друге, порівняльний аналіз моделей організації таких органів дає змогу виявити фактори, які визначають їхню результативність, а також типові проблеми, що знижують ефективність антикорупційної діяльності. По-третє, для України, яка з 2014-2015 рр. послідовно формує власну систему спеціалізованих антикорупційних органів, зарубіжний досвід має не лише теоретичне, а й суто прикладне значення, оскільки дає змогу уникнути помилок, яких припустилися інші держави на початкових етапах інституційного будівництва.

Стан дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали праці українських науковців у сфері кримінології та запобігання злочинності. Зокрема, концептуальні засади кримінологічного забезпечення протидії злочинності розкрито у дослідженні В. М. Бесчастного [3], в якому обґрунтовано системний підхід до організації діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання злочинності. Питання детективної діяльності як специфічної форми правоохоронної роботи в механізмі запобігання злочинам висвітлено С. О. Бичіним [4]. Теоретичні засади запобігання злочинності, зокрема її організованим і корисливим формам, розроблено В. В. Голіною [5], а кримінологіко-віктимологічна

парадигма запобігання злочинам обґрунтована О. М. Джужею [6]. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в Україні досліджено А. В. Коваленком [7], тоді як специфіку запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами Національної поліції розкрито М. О. Семенишиним [9]. Безпосередньо кримінологічну характеристику корупційної злочинності та заходи запобігання їй проаналізовано у праці О. В. Шевченка [10]. Окремі аспекти протидії озброєній та організованій злочинності, що тісно пов'язана з корупційними проявами в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів, висвітлено А. М. Бабенком [1; 2]. Нормативне підґрунтя функціонування вітчизняних правоохоронних органів становить Закон України «Про Національну поліцію» [8].

Метою статті є комплексний аналіз стану та особливостей функціонування спеціальних правоохоронних органів у сфері протидії корупційній злочинності в загальносвітовому вимірі, виявлення спільних інституційних закономірностей та формулювання висновків щодо перспектив удосконалення відповідної системи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Спеціальні правоохоронні органи у сфері протидії корупції становлять окрему категорію державних інституцій, функціональне призначення яких полягає у виявленні, попередженні, припиненні та розслідуванні корупційних правопорушень, а також у здійсненні аналітичної, превентивної й координаційної діяльності у відповідній сфері. На відміну від органів загальної компетенції, такі структури, як правило, характеризуються трьома визначальними ознаками: інституційною автономією, вузькою предметною спеціалізацією та наявністю особливого правового статусу посадових осіб, що забезпечує їх від зовнішнього політичного впливу.

У кримінологічній науці запобігання злочинності традиційно розглядається як багаторівнева система заходів, спрямованих на усунення детермінант злочинних проявів. В. В. Голіна визначає запобігання злочинності як діяльність, що поєднує загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні впливу на явища й процеси, які породжують злочинність або сприяють їй [5]. Стосовно корупційної злочинності ця концепція набуває особливого значення, оскільки корупція, на відміну від більшості інших видів злочинності, вражає безпосередньо апарат державного управління, включно з правоохоронними органами, що суттєво ускладнює застосування традиційних інструментів протидії.

О. М. Джужа обґрунтовує кримінологічно-віктимологічну парадигму запобігання злочинам, наголошуючи на необхідності врахування не лише особи правопорушника, а й системи суспільних відносин, у межах яких формується злочинна поведінка [6]. Стосовно корупційних правопорушень ця парадигма трансформується у визнання того, що корупція є не лише індивідуальним деліктом конкретної посадової особи, а системним явищем, породженим інституційними вадами державного управління, дефіцитом підзвітності та непрозорістю прийняття рішень. Саме тому подолання корупційної злочинності потребує не точкових репресивних заходів, а комплексної перебудови інституційного середовища, ключовим елементом якої є створення спеціалізованих органів.

Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності, як зазначає А. В. Коваленко, передбачає системне поєднання аналітичної, прогностичної та безпосередньо правоохоронної функцій, що дає змогу не лише реагувати на вже вчинені правопорушення, а й прогнозувати тенденції розвитку злочинності та завчасно формувати відповідні протидійні механізми [7]. У контексті боротьби з корупцією таке кримінологічне забезпечення набуває вигляду систематичного моніторингу корупційних ризиків у різних сферах державного управління, що є прямим функціональним обов'язком спеціалізованих антикорупційних структур у більшості держав світу.

Аналіз досвіду понад 150 держав, які на різних етапах свого розвитку створювали спеціалізовані антикорупційні інституції, дає змогу виокремити кілька базових організаційних моделей. Перша модель – багатофункціональна (комплексна), за якої спеціальний орган поєднує розслідувальні, превентивні, освітні та координаційні повноваження в межах однієї структури. Класичним прикладом такої моделі є Незалежна комісія проти корупції Гонконгу (Independent Commission Against Corruption, ICAC), заснована в 1974 р. Цей орган здійснює одночасно оперативно-розшукову діяльність, превентивну роботу серед державних службовців та освітні програми для населення, що вважається одним із найуспішніших прикладів інституційної протидії корупції у світі. За роки функціонування ICAC рівень довіри населення до державного апарату зріс з приблизно 30% у 1970-х рр. до понад 80% у сучасний період, що традиційно наводиться як індикатор ефективності комплексної моделі.

Друга модель – правоохоронна (розслідувальна), за якої спеціальний орган зосереджений виключно на кримінально-процесуальній діяльності, тобто виявленні та розслідуванні корупційних

злочинів, тоді як превентивні й аналітичні функції покладаються на інші інституції. Прикладом слугує Бюро з розслідування корупції Сінгапуру (Corrupt Practices Investigation Bureau, CPIB), яке було створене ще в 1952 р. і є одним із найстаріших спеціалізованих антикорупційних органів світу. CPIB має статус незалежного органу, підпорядкованого безпосередньо Прем'єр-міністру, що виключає його потрапляння під вплив окремих міністерств чи відомств.

Третя модель – прокурорсько-судова (комбінована), за якої функції розслідування, процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримання державного обвинувачення у справах про корупцію зосереджені в межах спеціалізованої структури, тісно пов'язаної із судовою системою. До таких органів належить Національне антикорупційне управління Румунії (Direcția Națională Anticorupție, DNA), створене в 2002 р., яке впродовж 2013-2019 рр. забезпечило засудження понад 90 % посадовців, стосовно яких було спрямовано обвинувальні акти до суду, включно з представниками найвищого політичного істеблішменту.

Четверта модель – мережева (розподілена), характерна для держав, де замість єдиного органу функціонує система взаємопов'язаних інституцій із розмежованими повноваженнями. Саме за такою моделлю розвивається антикорупційна архітектура України, у межах якої функціонують Національне антикорупційне бюро України (детективна складова), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (прокурорська складова), Національне агентство з питань запобігання корупції (превентивна складова) та Вищий антикорупційний суд (судова складова). Кожен із цих органів має власну сферу компетенції, водночас координація між ними забезпечується через спеціальні процесуальні механізми та інформаційний обмін.

Слід зазначити, що незалежно від обраної моделі, ключовим чинником результативності є ступінь фактичної, а не лише формальної, автономії відповідного органу. Досвід держав Латинської Америки, зокрема Бразилії, де в межах операції «Lava Jato» («Автомийка») з 2014 р. було розслідувано десятки корупційних схем за участю найвищих посадових осіб держави та керівництва найбільших корпорацій, демонструє, що навіть за відсутності єдиного централізованого антикорупційного органу ефективна протидія можлива за умови незалежності прокуратури та слідчих суддів від політичного впливу. Водночас подальші події, пов'язані з визнанням упередженості окремих суддів у справах цієї операції, засвідчили вразливість навіть успішних моделей до інституційних деформацій за відсутності належних процесуальних гарантій.

Аналіз наведених даних дає підстави для кількох узагальнень. Насамперед звертає на себе увагу хронологічна закономірність: перші спеціалізовані антикорупційні органи виникли в державах Південно-Східної Азії ще в середині ХХ ст. (Сінгапур – 1952 р., Гонконг – 1974 р.), тоді як європейські держави, зокрема постсоціалістичні країни Центральної та Східної Європи, почали формувати аналогічні структури переважно на межі ХХ-ХХІ ст., у контексті демократичних трансформацій та підготовки до вступу в Європейський Союз. Україна є одним із найпізніших прикладів такої інституціоналізації, водночас її досвід є показовим з огляду на одночасне створення відразу кількох взаємопов'язаних органів у межах єдиної мережевої архітектури, що відрізняє вітчизняну модель від більшості проаналізованих держав, де традиційно функціонує один центральний орган.

Другою важливою закономірністю є переважання правоохоронної та прокурорсько-судової моделей серед держав, що досягли найбільш відчутних результатів у зниженні рівня корупції за Індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) організації Transparency International. Зокрема, Сінгапур упродовж останнього десятиліття стабільно посідає позиції в першій десятці держав світу за цим індексом (у 2023 р. – 5-те місце із показником 83 бали зі 100 можливих), тоді як держави з переважно превентивно-адміністративною моделлю, як-от Італія, демонструють помітно нижчі показники (у 2023 р. – 41-ше місце з показником 56 балів).

Функціональна структура спеціальних антикорупційних органів, попри розмаїття організаційних моделей, зазвичай охоплює кілька типових напрямів діяльності. Перший напрям – оперативно-розшукова та слідча діяльність, спрямована на виявлення ознак корупційних правопорушень, збирання доказів та передання матеріалів до суду. С. О. Бичін слушно зазначає, що детективна діяльність у структурі сучасних правоохоронних органів набуває дедалі більшого значення саме у сфері запобігання складним, латентним видам злочинності, до яких безумовно належить корупційна злочинність, з огляду на її двосторонній консенсуальний характер і відсутність традиційного потерпілого, зацікавленого в поданні заяви про вчинене правопорушення [4]. Латентність корупційних правопорушень, за оцінками міжнародних експертів, у різних державах світу коливається в межах від 90 до 98%, що

зумовлює необхідність застосування спеціальних методів виявлення таких злочинів, включно з оперативним впровадженням, контролем за грошовими переказами, аналізом майнового стану посадових осіб та використанням інституту викривачів (whistleblowers).

Другий напрям – превентивна діяльність, що охоплює моніторинг декларацій про доходи посадових осіб, перевірку доброчесності кандидатів на державні посади, розробку антикорупційних програм для державних органів та проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів. Показовим у цьому контексті є досвід Грузії, де після 2004 р. в межах масштабної реформи державного управління було практично ліквідовано побутову корупцію в секторі надання адміністративних послуг завдяки впровадженню принципу «єдиного вікна» та цифровізації переважної більшості державних сервісів, що суттєво зменшило простір для корупційних контактів між громадянами та посадовими особами.

Третій напрям – міжнародне співробітництво, яке набуває дедалі більшого значення з огляду на транснаціональний характер сучасних корупційних і пов'язаних із ними злочинів, зокрема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через офшорні юрисдикції. У цьому контексті важливу роль відіграють такі міжнародні механізми, як Група держав проти корупції (GRECO), Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) у частині протидії підкупу іноземних посадових осіб, а також мережа фінансових розвідок Egmont Group, що об'єднує понад 170 підрозділів фінансової розвідки різних держав світу.

Четвертий напрям – аналітично-прогностична діяльність, спрямована на виявлення корупційних ризиків у різних сферах державного управління та розробку рекомендацій щодо їх мінімізації. А. М. Бабенко, аналізуючи запобігання організованим та озброєним злочинності в умовах євроінтеграційних процесів, наголошує на важливості системного аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, що дає змогу своєчасно виявляти зв'язки між різними видами злочинних проявів, зокрема між корупційною та організованою злочинністю [2]. Дійсно, значна частина корупційних схем на вищому рівні державного управління тісно пов'язана з діяльністю організованих злочинних угруповань, що спеціалізуються на розкраданні бюджетних коштів, легалізації незаконних доходів та рейдерських захопленнях підприємств.

Українська модель протидії корупційній злочинності, що остаточно сформувалася протягом 2014-2019 рр., становить цікавий предмет для порівняльного аналізу з огляду на її мережевий характер та одночасне запозичення елементів кількох міжнародних моделей. Створення НАБУ як незалежного органу досудового розслідування, підпорядкованого безпосередньо Директору, який призначається за результатами відкритого конкурсу з міжнародною участю, значною мірою відтворює принципи, закладені в основу СРІВ Сінгапуру та ICAC Гонконгу, зокрема щодо високого ступеня кадрової та фінансової автономії.

Водночас функціонування САП як складової системи прокуратури, але з особливим статусом і власним керівником, обраним за конкурсом, наближається до румунської моделі DNA, де прокурорська складова відіграє визначальну роль у процесуальному керівництві розслідуваннями. Створення Вищого антикорупційного суду як окремої судової інституції, спеціалізованої виключно на розгляді корупційних проваджень, є унікальним рішенням, аналогів якому серед проаналізованих держав практично немає, за винятком часткової спеціалізації судових палат у Хорватії в межах системи USKOK.

О. В. Шевченко, характеризуючи кримінологічні особливості корупційної злочинності в Україні ще на етапі, що передував створенню сучасної антикорупційної інфраструктури, слушно зазначав про необхідність формування спеціалізованих інституцій, здатних подолати системну корупцію в органах державної влади, зважаючи на неефективність застосування виключно репресивних заходів у межах загальної правоохоронної системи [10]. Подальший розвиток антикорупційного законодавства та інституційної архітектури України фактично підтвердив обґрунтованість цього наукового прогнозу, водночас засвідчивши й складність практичної реалізації відповідних інституційних перетворень в умовах перехідного суспільства, обтяженого тривалою історією системної корупції.

Слід також враховувати, що Закон України «Про Національну поліцію» встановлює загальні засади діяльності поліції як центрального органу виконавчої влади, що забезпечує охорону прав і свобод людини, протидію злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку, при цьому окремі підрозділи Національної поліції, зокрема Департамент стратегічних розслідувань та територіальні підрозділи кримінальної поліції, також залучаються до виявлення корупційних правопорушень, що не належать до підслідності НАБУ [8]. Таким чином, вітчизняна система протидії корупційній злочинності фактично

поєднує спеціалізовані антикорупційні органи з елементами діяльності органів загальної компетенції, що загалом узгоджується із загальносвітовою тенденцією до комплементарного розподілу антикорупційних функцій.

Особливої актуальності проблематика протидії корупційній та пов'язаній з нею організованій злочинності набуває в умовах повномасштабної збройної агресії проти України, коли ризики розкрадання коштів, виділених на потреби оборони та відновлення, суттєво зростають. А. М. Бабенко, аналізуючи запобігання організованій, озброєній та терористичній злочинності як складову національної безпеки в умовах євроінтеграції, обґрунтовано наголошує на необхідності посилення координації між правоохоронними, розвідувальними та контррозвідувальними органами саме у сферах, де корупційні прояви можуть безпосередньо загрожувати обороноздатності держави [2]. Ця теза набуває особливої ваги з огляду на численні випадки виявлення корупційних схем у сфері оборонних закупівель, розкриті НАБУ впродовж 2022-2024 рр., що засвідчує актуальність застосування спеціалізованого інституційного підходу навіть в умовах воєнного стану.

Висновки. На підставі проведеного порівняльного аналізу можна визначити кілька перспективних напрямів удосконалення діяльності спеціальних антикорупційних органів, актуальних як для загальносвітової практики, так і безпосередньо для України. Насамперед необхідним є подальше зміцнення інституційної незалежності відповідних органів через удосконалення процедур добору керівництва, розширення повноважень наглядових рад із міжнародною участю та встановлення чітких, вичерпних підстав для дострокового звільнення керівників антикорупційних структур, що унеможливорюють свавільне усунення їх від виконання службових обов'язків.

Не менш важливим є розвиток аналітичного та технологічного потенціалу спеціальних органів, зокрема впровадження систем автоматизованого аналізу фінансових операцій, використання інструментів штучного інтелекту для виявлення аномалій у деклараціях посадових осіб та розширення співробітництва з міжнародними фінансовими розвідками у протидії транскордонному переміщенню корупційних активів.

Нарешті, важливим напрямом залишається розвиток превентивної складової антикорупційної діяльності, зокрема через посилення громадського контролю, розширення можливостей інституту викривачів корупції та впровадження ефективних програм захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення. Міжнародний досвід переконливо свідчить, що держави з розвинутою системою захисту викривачів, зокрема США, де відповідне законодавство функціонує ще з 1989 р. (Whistleblower Protection Act), демонструють суттєво вищу результативність виявлення латентних корупційних схем порівняно з державами, де такі механізми відсутні або є формальними.

Проведений аналіз загальносвітового досвіду функціонування спеціальних правоохоронних органів у сфері протидії корупційній злочинності дає підстави для таких висновків.

Українська модель протидії корупційній злочинності, що поєднує елементи кількох міжнародних моделей у межах мережевої архітектури, представлена НАБУ, САП, НАЗК та Вищим антикорупційним судом, загалом відповідає загальносвітовим тенденціям, водночас потребує подальшого вдосконалення механізмів міжвідомчої координації, посилення аналітичного потенціалу та розвитку системи захисту викривачів корупції, особливо в умовах підвищених корупційних ризиків, пов'язаних із функціонуванням оборонного сектору держави в період повномасштабної збройної агресії.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на дослідженні механізмів міжнародного співробітництва спеціальних антикорупційних органів у поверненні активів, виведених за межі юрисдикції держав походження, а також на розробці методології оцінювання ефективності діяльності таких органів на основі об'єктивних кримінологічних показників.

Література

1. Бабенко А.М. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 54–59.
2. Бабенко А.М. Запобігання організованій, озброєній та терористичній злочинності як складова безпеки в умовах євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4, ч. 1. С. 54–58.
3. Бесчастний В.М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 32 с.
4. Бичін С.О. Детективна діяльність в механізмі запобігання злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 223 с.

5. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Джужа О.М. Запобігання злочинам: кримінологічно-віктимологічна парадигма : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.
7. Коваленко А.В. Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 455 с.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
9. Семенишин М.О. Теорія та практика запобігання корисливо-насилюницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (за матеріалами операції Об'єднаних сил) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 40 с.
10. Шевченко О.В. Кримінологічна характеристика та запобігання корупційній злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 16 с.

References:

1. Babenko, A.M. (2022). Analiz ta zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam, shcho vchyniautsia ozbroienymy molodizhnymy orhanizovanymy uhrupuvanniamy [Analysis and prevention of criminal offenses committed by armed youth organized groups]. *Pivdennoukrainskyi pravnychy chasopys – South Ukrainian Law Journal*. № 1-2. pp. 54–59. [in Ukrainian].
2. Babenko, A.M. (2022). Zapobihannia orhanizovani, ozbroieni ta terorystychni zlochynosti yak skladova bezpeky v umovakh yevrointehratsii [Prevention of organized, armed and terrorist crime as a component of security in the context of European integration]. *Pivdennoukrainskyi pravnychy chasopys – South Ukrainian Law Journal*. № 4, ch. 1. pp. 54–58. [in Ukrainian].
3. Beschastnyi, V.M. (2018). Teoriia ta praktyka kryminolohichnoho zabezpechennia protydii zlochynosti v Ukraini [Theory and practice of criminological support for combating crime in Ukraine]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kharkiv, 32 p. [in Ukrainian].
4. Bychin, S.O. (2019). Detektyvna diialnist v mekhanizmi zapobihannia zlochynosti [Detective activity in the mechanism of crime prevention]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09. Kyiv, 223 p. [in Ukrainian].
5. Holina, V.V. (2011). Zapobihannia zlochynosti (teoriia i praktyka) : navch. posib [Crime prevention (theory and practice): textbook]. Kharkiv : Nats. yuryd. akad. Ukrainy, 120 p. [in Ukrainian].
6. Dzhuzha, O.M. (2015). Zapobihannia zlochynam: kryminoloho-viktymolohichna paradyhma : monohrafiia [Crime prevention: criminological-victimological paradigm: monograph]. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 331 p. [in Ukrainian].
7. Kovalenko, A.V. (2020). Teoretyko-prikladni zasady kryminolohichnoho zabezpechennia politseiskoi diialnosti v Ukraini [Theoretical and applied principles of criminological support of police activity in Ukraine]: dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 455 p. [in Ukrainian].
8. Pro Natsionalnu politsiiu : Zakon Ukrainy vid 2 lyp. 2015 r. № 580-VIII [On the National Police: Law of Ukraine of July 2, 2015 No. 580-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> [in Ukrainian].
9. Semenyshyn, M.O. (2021). Teoriia ta praktyka zapobihannia koryslyvo-nasylnytskym zlochynam orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy (za materialamy operatsii Obiednanykh syl) [Theory and practice of preventing mercenary and violent crimes by bodies and units of the National Police of Ukraine (based on materials from the Joint Forces operation)]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv, 40 p. [in Ukrainian].
10. Shevchenko, O.V. (2012). Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia koruptsiinii zlochynosti [Criminological characteristics and prevention of corruption crime]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, 16 p. [in Ukrainian].